

чення та проведення судових експертиз та ін. Метою теоретичного дослідження є здійснення правової практики, підвищення загального рівня судової діяльності як частини правосуддя.

Ключові слова: цивільний процес, судово-експертна діяльність, експертиза державних установ, статус судових експертів.

Аннотація

Соломахина Е. Н. Общие положения судебно-экспертной деятельности экспертов, работающих в государственных экспертных учреждениях. — Статья.

Актуальность научного исследования судебно-экспертной деятельности в Украине заключается в необходимости исследования изменений и дополнений основных нормативно-правовых актов, регулирующих судебную экспертизу, в частности судебно-экспертную деятельность — Закона Украины «О судебной экспертизе» 1994 г., а также процессуально-правовые вопросы регулирования проведения судебной экспертизы в свете реформирования гражданского процессуального законодательства. Цель статьи — научное осмысление и определение порядка проведения судебных экспертиз в свете положений, урегулированных Законом Украины «О судебной экспертизе», Положения о государственном реестре аттестованных судебных экспертов государственных и предпринимательских структур и граждан, Инструкции о назначении и проведении судебных экспертиз и др. Целью теоретического исследования является осуществление правовой практики, повышения общего уровня судебной деятельности как части правосудия.

Ключевые слова: гражданский процесс, судебно-экспертная деятельность, экспертиза государственных учреждений, статус судебных экспертов.

Summary

Solomakhina E. N. General Provisions for the Forensic Activity of Examination, Made by the Experts of the State Expert Institutions. — Article.

Relevance of scientific research of the forensic examination activity in Ukraine derives from the necessity of the investigation of changings and additions to the basic legal acts, regulating the judicial examination, in particular forensic and examination activity - the Law of Ukraine «On the judicial examination» in 1994, and of the procedure and legal regulatory issues Purpose of the article is the scientific understanding and definition of the examination order in the light of provisions, regulated by the Law of Ukraine «On Judicial Examination», the provisions of the State registry of certified forensic experts of state and business organizations and citizens, the Regulations on the appointment and conducting of forensic examinations, etc. The aim of theoretical research is the implementation of legal practice, improving the overall level of judicial activity as part of justice.

Keywords: civil procedure, forensic examination activity, examination of public institutions, the status of forensic experts.

УДК 347.91

Т. А. Стоянова

ВИЗНАЧЕННЯ ТА МІСЦЕ СТАДІЇ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Актуальність наукового дослідження такої стадії цивільного судочинства, як провадження у справі до судового розгляду, у світлі реформування цивільного процесуального законодавства у зв'язку з прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» 7 липня 2010 р., полягає у необхідності розмежування існуючих у законодавстві понять, а саме провадження у справі

до судового розгляду, підготовка цивільної справи та попереднє судове засідання, визначенні місця та значення стадії провадження у справі до судового розгляду серед інших стадій цивільного процесу. Також у дослідженні основних новел у правовому регулюванні зазначеної стадії.

Метою статті є наукове осмислення та розмежування понять: провадження у справі до судового розгляду, підготовка цивільної справи та попереднє судове засідання. Визначення місця такої стадії цивільного процесу, як провадження у справі до судового розгляду, серед інших стадій.

У даній статті досліджуються основні поняття, що вживаються цивільним процесуальним законодавством в стадії провадження у справі до судового розгляду. Серед наукових спеціалістів з цивільного процесу не має єдиної думки щодо єдності таких понять, як провадження у справі до судового розгляду, попереднє судове засідання та підготовка справи до судового розгляду. А це має важливе значення для правильного проведення, як стадії провадження у справі до судового розгляду, так і для розгляду всієї справи цілком. Наскільки вірно буде розумітися зміст кожного з цих понять, настільки правильно буде здійснений розгляд цивільної справи, ухвалене законне та обґрунтоване рішення у справі.

Цивільне процесуальне законодавство використовує декілька подібних понять «провадження у справі до судового розгляду», «попереднє судове засідання», «підготовка справи до розгляду». Таке положення законодавства призводить до плутанини основних категорій цивільного судочинства, до вкладення інакшого змісту в такі категорії, а також до неоднакового застосування зазначених інститутів на практиці.

Проблемами, що існують в правовому регулюванні стадії провадження у справі, займалися такі сучасні спеціалісти в галузі цивільного процесу, як Д. І. Луспеник, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, М. Й. Штефан, С. В. Щербак, Ю. С. Червоний. Але зазначені науковці, на жаль, не мають єдності в розгляді зазначеної стадії, надаючи власні пропозиції щодо розуміння стадій провадження у справі до судового розгляду, тих процесуальних дій, що повинні бути здійснені на цій стадії, тощо.

Завданнями даної наукової статті є: надати поняття стадії провадження у справі до судового розгляду, дослідити та визначити мету та завдання стадії провадження у справі до судового розгляду, дослідити та розмежувати поняття провадження у справі до судового розгляду, попереднє судове засідання та підготовка справи до судового розгляду.

Провадження у справі до судового розгляду є стадією цивільного судочинства, метою якої є з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного та швидкого вирішення справи. Недивлячись на ясність та визначеність мети зазначеної стадії, на практиці не випадкові справи, де суддя не проводить належну стадію, що тягне за собою, по-перше, порушення норм цивільного процесуального законодавства, а по-друге, затягування процесу у зв'язку із неналежною підготовкою справи до судового розгляду (відкладання судового розгляду у зв'язку з необхідністю

надати додаткові докази у справу, залучення інших осіб у справі, призначення експертизи тощо).

Як зазначається в літературі, під стадією цивільного процесу прийнято розуміти сукупність процесуальних дій суду, що об'єднані найближчою метою [1-3]. Проведення у справі до судового розгляду регламентується главою 3 розділу III ЦПК. Згідно з аналізом положень глави 3 та рекомендаціями Постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють проведення у справі до судового розгляду» основними цілями даної стадії є належна підготовка справи до судового розгляду та врегулювання спору до судового розгляду [4]. Значення проведення у справі до судового розгляду також полягає у можливості врегулювання спору до судового розгляду, що забезпечує економію, як судового часу, так і часу сторін, осіб, які беруть участь у справі. У випадках, коли судом вичерпані усі можливості врегулювання спору на даній стадії, перед ним постає інша мета — підготувати справу належним чином для швидкого та правильного розгляду в судовому засіданні. Зміст тих процесуальних дій, що повинен здійснити суд на стадії проведення у справі до судового розгляду, свідчить про складність та значимість проведення для всього проведення в цілому. Такі дії, як подання заперечення відповідача на позов, пред'явлення зустрічної позовної заяви, призначення експертизи, забезпечення позову (у деяких випадках можливе до подання позову), забезпечення доказів та багато інших процесуальних дій, можливі тільки після постановлення ухвали про відкриття проведення у справі, тобто в стадії проведення у справі до судового розгляду. Суддя не вправі до постановлення ухвали про відкриття проведення у справі здійснювати будь-які дії щодо підготовки справи до судового розгляду, зокрема забезпечувати позов (крім випадку, передбаченому ст. 151 ЦПК), проводити попереднє судове засідання тощо. В зазначений проміжок часу, протягом десяти днів з дня відкриття проведення у справі, суд повинен призначити та провести попереднє судове засідання. Але, згідно з останніми змінами, попереднє судове засідання не є обов'язковим для кожної цивільної справи [5]. Питання про його обов'язковість вирішується суддею під час відкриття проведення у справі. Цілі стадії проведення у справі до судового розгляду співпадають із цілями попереднього судового засідання, а саме — з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного та швидкого вирішення справи, але не обмежуються проведенням зазначеного засідання. В ухвалі про призначення справи до судового розгляду повинен бути зазначений перелік тих процесуальних дій, що виконані судом для підготовки справи, та дата розгляду справи.

Цивільне процесуальне законодавство використовує декілька подібних понять «проведення у справі до судового розгляду» глава 3, «попереднє судове засідання» ст. 130 ЦПК, «підготовка справи до розгляду» ст. ст. 248, 253 ЦПК, що призводить до неузгодженості норм цивільного процесуального законодавства та неоднозначності в науці цивільного процесуального права. Так, С. Я. Фур-

са, С. І. Фурса, С. В. Щербак вважають попереднє судове засідання стадією провадження у справі до судового розгляду [6]. М. Й. Штефан використовує термін «провадження і підготовка справи до судового розгляду», не аргументуючи своєї позиції. Д. І. Луспенник пропонує називати дану стадію «провадження по підготовці справи до судового розгляду» або стадією «підготовки справи до судового розгляду» [7]. Такої ж точки зору дотримується Ю. С. Червоний [1].

Погоджуючись із деякими існуючими позиціями в літературі та висуваючи власні міркування, необхідне підкреслити таке. Аналіз положень глави 3 ЦПК стосовно мети, основних завдань, сукупності тих процесуальних дій, що повинні бути здійснені на даній стадії процесу, та існування можливості зупинити провадження у справі, закрити провадження у справі або залишити заяву без розгляду при проведенні попереднього судового засідання, дає можливість зробити висновок, що зазначена стадія не обмежується тільки підготовкою справи до судового розгляду. Згідно з ч. 4, 5 ст. 130 ЦПК, п. 4 зазначеної Постанови, суд має право ухвалити рішення у зв'язку з визнанням відповідачем позову або закрити провадження у справі у зв'язку з укладанням мирової угоди, відмовою позивача від позову. Крім того, суд повинен або має право здійснити ряд процесуальних дій, які є підготовчими, але здійснюються в певний проміжок часу та мають самостійні процесуальні наслідки, — забезпечити позов, призначити експертизу, забезпечити докази, надати судове доручення або здійснити огляд доказів за місцем знаходження. Тобто фактично суд здійснює провадження у справі до судового розгляду, яке згідно з положеннями ЦПК, може бути припинено до судового розгляду за наявності визначених законом обставин. Воно не є самостійним провадженням у справі, як окреме чи наказне, бо проводиться у кожній цивільній справі, за винятками вказаних ЦПК (наказне, певні категорії справ окремого провадження), але за характером тих процесуальних дій воно є провадженням. Тому не уявляється можливим погодитися з точкою зору щодо найменування стадії «підготовка справи до судового розгляду».

Стосовно поняття «попереднього судового засідання» необхідно погодитися з думкою авторів, які вважають попереднє судове засідання процесуальною формою проведення провадження у справі до судового розгляду, проводячи аналогію із стадією судового розгляду та судовим засіданням.

Як вже підкреслювалось, основною метою провадження у справі до судового розгляду є з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду та підготовка справи до судового розгляду. Відповідно до зазначеної мети та аналізуючи цивільне процесуальне законодавство, можна зробити висновок, що перед судом на даній стадії виникають такі завдання:

1) З метою підготовки справи до розгляду:

- Визначити обставини, які мають значення для справи, та факти, що підлягають встановленню і покладені в основу вимог і заперечень, характер спірних правовідносин і зміст правової вимоги; матеріальний закон, що регулює спірні відносини.

- Вирішити питання про склад осіб, які братимуть участь у справі.

- З'ясувати, які є докази на підтвердження зазначених фактів, визначити предмет доказування і роз'яснити, якій стороні слід довести певні обставини.
- Вжити заходів для забезпечення явки в попереднє судове засідання та в судове засідання.

Перелік процесуальних дій, що повинен здійснити суд в стадії провадження у справі до судового розгляду, не є вичерпаним. Зазначені дії є загальними для усіх цивільних справ, можна сказати, обов'язковими. Процесуальне законодавство, окрім цих дій, допускає також здійснення інших процесуальних дій за клопотанням сторін або за вимогою ЦПК, а саме — вирішити питання про забезпечення позову, доказів, об'єднати чи роз'єднати позовні вимоги, прийняти зустрічний позов, призначити експертизу (за клопотанням осіб або у випадках, встановлених ЦПК, в обов'язковому порядку), здійснити судове доручення щодо збирання доказів; здійснити виклик свідка, витребувати докази, оглянути докази за місцем їх знаходження та інші дії, передбачені главою 3.

2) З метою регулювання спору до судового розгляду:

- З'ясувати, чи не відмовляється позивач від позову, чи не визнає позов відповідач, чи не бажають сторони укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду. Зазначені процесуальні дії можуть бути здійснені тільки в позовному провадженні та повинні здійснюватись неформально. Суди мають вживати дієвих заходів для примирення сторін та врегулювання спору до судового розгляду, зберігаючи при цьому об'єктивність та неупередженість. Зокрема, вони мають роз'яснювати сторонам можливості розгляду справи у третейському суді та порядок виконання його рішення, суть та процедуру здійснення кожної дії та їх наслідки.

Підсумовуючи викладене, відповідно до поставлених завдань дослідження, треба дійти таких висновків. Провадження у справі до судового розгляду — самостійна стадія цивільного судочинства, яка має на меті урегулювання спору до судового розгляду або, у разі неможливості, належну підготовку справи для швидкого та правильного судового розгляду. Метою провадження у справі до судового розгляду необхідно розмежовувати від завдань такої стадії. Так, в зазначеній стадії дві мети, що взаємо виключають одна одну: 1) урегулювати спір до судового розгляду; 2) здійснити належну підготовку справи для швидкого і правильного судового розгляду. Відповідно до поставлених цілей виокремлюються завдання, що виконуються судом в зазначеній стадії.

Такі поняття, як провадження у справі до судового розгляду, підготовка справи до судового розгляду, попереднє судове засідання, пропонується розуміти таким чином. Для справ позовного провадження — стадія провадження у справі до судового розгляду є загальною та вірною назвою стадії, що об'єднує в собі дві мети урегулювати спір до судового розгляду або здійснити належну підготовку справи для швидкого і правильного судового розгляду, а попереднє судове засідання є процесуальною формою, в якій провадиться зазначена стадія. Стосовно підготовки справи до судового розгляду, то таке поняття є вірним для справ окремого провадження, де відсутній спір про право та можливість

його врегулювати. В такому руслі, з правильним розмежуванням мети та завдань стадії цивільного судочинства, основних категорій, що вживаються ЦПК, можливе подальше дослідження основних процесуальних дій, що здійснюються судом у стадії провадження у справі до судового розгляду.

Література

1. Гражданский процесс Украины : учебник / под ред. Ю. С. Червоного. — К. : Истина, 2006. — С. 246.
2. Гражданский процесс: учебник / под ред. М. К. Треушников. — М. : Городец-издат, 2000. — С. 267.
3. Гражданский процесс : учебник / под ред. В. А. Мусина, М. А. Чечиной, Д. М. Чечота. — М. : ПРОСПЕКТ, 2000. — С. 6.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–42. — Ст. 492.
5. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 7 черв. 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 55/1. — Ст. 1900.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за ред. С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак. — К. : КНТ, 2007. — С. 427.
7. Штефан М. Й. Цивільний процес України / М. Й. Штефан. — К. : Ін Юре, 2005. — С. 363.

Анотація

Стоянова Т. А. Визначення та місце стадії провадження у справі до судового розгляду в цивільному процесі України. — Стаття.

Актуальність наукового дослідження такої стадії цивільного судочинства, як провадження у справі до судового розгляду, у світлі реформування цивільного процесуального законодавства у зв'язку з прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» 7 липня 2010 р., полягає у необхідності розмежування існуючих у законодавстві понять, а саме: провадження у справі до судового розгляду, підготовка цивільної справи та попереднє судове засідання, визначенні місця та значення стадії провадження у справі до судового розгляду серед інших стадій цивільного процесу.

Ключові слова: цивільний процес, стадія цивільного судочинства, провадження у справі до судового розгляду, підготовка справи до судового розгляду, попереднє судове засідання.

Аннотация

Стоянова Т. А. Определение и место стадии производства по делу до судебного разбирательства в гражданском процессе Украины. — Статья.

Актуальность научного исследования такой стадии гражданского судопроизводства, как производство по делу до судебного разбирательства, в свете реформирования гражданского процессуального законодательства в связи с принятием Закона Украины «О судопроизводстве и статусе судей» от 7 июля 2010 г., заключается в необходимости отграничения существующих в законодательстве понятий, а именно таких понятий, как: производство по делу до судебного разбирательства, подготовка гражданского дела и предварительное судебное заседание, определение места и значения стадии производства по делу до судебного разбирательства среди других стадий гражданского процесса.

Ключевые слова: гражданский процесс, стадия гражданского судопроизводства, производство по делу до судебного разбирательства, подготовка дела до судебного разбирательства, предварительное судебное заседание.

Summary

Stoyanova T. A. Determination and Place of Civil Process Stage: Proceedings Before the Trial in Civil Proceeding Ukraine. — Article.

Relevance of research to a stage of civil proceedings, as proceedings before the trial, in light of the reform of civil procedure law in connection with the adoption of the Law of Ukraine «On the

Procedure and Status of Judges» from 7 July 2010. Is the need for delimitation of the existing legislative concepts. Namely, such concepts as: the proceedings before the trial, the preparation of a civil case and a preliminary hearing. Also interesting is the consideration of the concept of the case to trial, determining the place of the stage and its values among the other stages of the civil process. The purpose of the article is scientific understanding and delineation of concepts: the proceedings before the trial, the preparation of a civil case and a preliminary hearing. Determining Where the stage of civil process, as the proceedings before the trial.

Keywords: civil procedure, stage of civil proceedings, proceedings before the trial, preparation of the case before trial, preliminary hearing.

УДК 347.91/95

Г. М. Ахмач

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ НА ОКРЕМИХ СТАДІЯХ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Дослідження проблеми реалізації принципу змагальності в цивільному процесі, його характерних рис, проблемних питань і перспектив розвитку на окремих стадіях цивільного судочинства безпосередньо пов'язане з всебічним, повним та об'єктивним з'ясуванням судом усіх обставин судової справи, сприяє постановленню законного, обгрунтованого та справедливого рішення, що максимально гарантує право фізичних і юридичних осіб на судовий захист, рівність перед законом і судом, забезпечення умов для реального здійснення принципу змагальності.

Інституалізація права на справедливий судовий розгляд на міжнародному рівні відбулася з прийняттям в межах Ради Європи Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., яку Україна ратифікувала 17 липня 1997 р. і тим самим взяла на себе зобов'язання гарантувати права, закріплені в Конвенції, та визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини з питань її тлумачення й застосування [7, 144].

Право кожного на справедливий і публічний судовий розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, який вирішив спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру, закріплено у п. 1 ст. 6 Конвенції як конвенційне право, гарантоване державою [1, 11].

Слід підкреслити, що Регламент Європейського суду з прав людини визначає принцип змагальності як один з базових принципів свого судочинства.

Основні елементи здійснення цивільного судочинства на засадах справедливості, реалізація принципу змагальності сторін при вирішенні справи притаманні також й українському законодавству, яке спрямовано на європейську інтеграцію та захист прав людини.

Конституція України (ст. 129) розглядає принцип змагальності як один з основних принципів здійснення правосуддя, невід'ємно пов'язаного зі здійсненням прав і волі людини, що підтверджує значимість даного принципу та актуальність всебічного дослідження як його теоретичних аспектів, так й практи-